

بررسی ارتباط بین بحران مالی شرکت در دستکاری سود توسط مدیریت با تأکید بر نقش نظارتی مؤسسات بزرگ حسابرسی

فاطمه علیزاده^۱

آسیه فرازنده نیا^{۲*}

یاسر احمدی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۵/۳۱

چکیده

بحران مالی شرکت‌ها یکی از عواملی است که در صورت مواجهه شدن با آن مدیریت شرکت دست به عملکردهای خاصی می‌زند و به تبع آن سود حسابداری را به عنوان یکی از بارزترین اقلام ارزیابی عملکرد، در زمان مواجهه با بحران مالی دستکاری می‌کنند. شرکت‌هایی که با بحران مالی مواجه هستند برای رهایی یافتن از هزینه‌های ورشکستگی دست به مدیریت سود می‌زنند و از اقلام تعهدی بیشتری نسبت به سایر شرکت‌ها بهره می‌برند. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی ارتباط بین بحران مالی شرکت در دستکاری سود توسط مدیریت با تأکید بر نقش نظارتی مؤسسات بزرگ حسابرسی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ بوده و نمونه آماری نیز شامل ۱۵۹ شرکت است. روش پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی با رویکرد کاربردی و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق آزمون رگرسیون چندگانه می‌باشد. نتایج پژوهش نشان داد بحران مالی بر دستکاری سود تأثیر مستقیم و معناداری دارد و اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش میزان تأثیر بحران مالی بر دستکاری سود می‌گردد. به عبارت دیگر؛ بحران مالی موجب دستکاری صورتهای مالی توسط مدیران شرکت می‌شود و حسابرسی شرکتها توسط سازمان حسابرسی می‌تواند موجب کاهش دستکاری سود توسط مدیران شرکت شود و تأثیر بحران مالی بر مدیریت سود کاهش یابد.

واژگان کلیدی

بحران مالی، دستکاری سود، اندازه مؤسسه حسابرسی، مدیریت

۱. گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، تهران، ایران.

۲. گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، تهران، ایران.

۳. گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، تهران، ایران.

۱. مقدمه

بحران مالی، شرايطی از کمبود منابع نقدی است که در آن یک شرکت نمی‌تواند به تعهداتش عمل کند، بنابراین چنین شرکتی برای ادامه فعالیت تجاری خود با ابهام و خطر ورشکستگی روبرو است. بنابراین در زمان بحران مالی به علت کمبود منابع نقدی، اتکای بیشتری بر روی ارقام تعهدی وجود دارد، در این صورت باید با برآوردهای واقعی تر قابلیت اتکای ارقام تعهدی نیز افزایش یابد، بدین منظور مدیران به اعمال محافظه کاری و سختگیری بیشتری در برآورد ارقام تعهدی روی می‌آورند که منجر به پایداری بیشتر ارقام تعهدی نیز می‌شود. بحران مالی شرکت‌ها یکی از عواملی است که در صورت مواجه شدن با آن مدیریت شرکت دست به عملکردهای خاصی می‌زند و به تبع آن سود حسابداری را به عنوان یکی از بارزترین ارقام ارزیابی عملکرد، در زمان مواجه با بحران مالی دستکاری می‌کنند. شرکت‌هایی که با بحران مالی مواجه هستند برای رهایی یافتن از هزینه‌های ورشکستگی دست به مدیریت سود می‌زنند و از ارقام تعهدی بیشتری نسبت به سایر شرکت‌ها بهره می‌برند (سنسینی و واژرا، ۲۰۲۲). همچنین به نظر تیت من و رومن^۲ (۱۹۸۹) حسابرسی با کیفیت تر، صحت اطلاعات ارائه شده را بهبود می بخشد و به سرمایه گذاران اجازه می‌دهد برآورد دقیق تری از ارزش شرکت بدست آورند. از سوی دیگر موسسات حسابرسی به خوبی دریافته‌اند برای این که سهم بازار خود را از دست ندهند باید موسسات و کارکنان خود را مطابق با الزامات فن‌آوریهای به روز در صنایعی خاص آموزش دهند. تحقیقات گذشته نشان می‌دهد حسابرسان متخصص صنعت، خدمات حسابرسی با کیفیت بالاتر ارائه داده و از مدیریت سود در گزارشگری مالی جلوگیری خواهند کرد (رانگ^۳ و همکاران، ۲۰۲۱).

با توجه به اهمیت بررسی مدیریت سود در شرکت‌های بورسی تهران و احتمال مدیریت سود در شرکت‌هایی که از نظر مالی با محدودیت و بحران مواجه هستند؛ هدف اصلی پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال می باشد که آیا بحران مالی بر مدیریت سود شرکتها تأثیر گذار است؟ و اینکه آیا اندازه مؤسسه حسابرسی می تواند میزان این تأثیر را کاهش دهد؟

مبانی نظری

در ادبیات حسابداری، مدیریت سود به عنوان گزارش نادرست سطح عملکرد اقتصادی و کارآیی سرمایه گذاری شرکت توسط افراد درون سازمانی (به ویژه مدیریت) تعریف می‌شود که با هدف گمراه کردن ذینفعان و دست‌اندرکاران بازار سرمایه صورت می‌گیرد و می‌تواند بر عملکرد آتی شرکت تأثیر گذار باشد. محققان مدیریت سود را مجموعه ای از تصمیمات قلمداد می‌کنند که به منظور حداکثر کردن ارزش سود، برخی از حقایق کوتاه مدتی که برای مدیریت سود شناخته شده اند را گزارش نمی‌کند (ویانا و همکاران^۴، ۲۰۲۲). سود یکی از مهمترین منابع برای ارزیابی عملکرد واحد اقتصادی و شاخصی مناسب برای تصمیمات سرمایه گذاران به حساب می‌آید. در ادبیات حسابداری، مدیریت سود از موضوعاتی است که درخصوص سود حسابداری مطرح می‌شود. مدیریت سود در حسابداری، عملی عمدی برای اثرگذاری بر فرآیند گزارشگری مالی بخاطر کسب سود شخصی است و شامل تغییر گزارش های مالی جهت گمراه ساختن سهامداران درباره عملکرد اساسی سازمان یا تحت تاثیر قراردادن پیامدهای قراردادی است که وابسته به ارقام حسابداری گزارش شده می باشد (دینگ و همکاران^۵، ۲۰۱۸).

1. Sencinie and Vaxher
2. Thiteman and Roman
- 3Rong
- 4 .Baiardo and Et al.
- 5 . Ding and et al

بحران مالی در موارد خاص، شکست و ورشکستگی شرکت ها را در پی دارد. چنین مشکلاتی به طور ناگهانی اتفاق نمی افتد و شرکت ها برای بقا در بازارهای مالی چالش های فراوانی پیش روی خود دارند. عوامل بحران مالی شامل عوامل برون سازمانی و عوامل درون سازمانی است؛ از جمله عوامل برون سازمانی که شرکت در کنترل آن ها ناتوان است می توان به تغییر در ساختار های اقتصادی، سیاست های دولت، تغییرات اجتماعی، مشکلات مرتبط با تامین مالی، رویداد ها و بلایای طبیعی و شدت رقابت اشاره کرد. عوامل درون سازمانی می توان به مدیریت ناکارآمد، عدم حضور فعال اعضای هیئت مدیره، سرمایه ناکافی و عدم صداقت اشاره کرد. در واقع بحران مالی زمانی رخ می دهد که شرکت ها در بازپرداخت بدهی های خود ناتوان باشند (سنسینی و واژر، ۲۰۲۲).

برای توسعه شرایط اقتصادی ایران و وضعیت فعالان اقتصادی؛ همواره فراز و نشیب هایی وجود دارد. در هنگام بروز بحران های اقتصادی بسیاری از شرکت ها با بحران مالی مواجه می شوند، این بحران مالی باعث افزایش ریسک ورشکستگی شرکت ها می شود. همچنین با افزایش میزان ریسک سیستماتیک، تقاضای سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری کاهش می یابد و جذب سرمایه گذاری های جدید نیز به حداقل می رسد. برای جلوگیری از ریسک بالقوه ورشکستگی شرکت ها نیازمند مدیریت ریسک سیستماتیک هستند. مدیریت مناسب جهت پیش بینی احتمال ورشکستگی به علت فقدان معیار مناسب برای اندازه گیری بحران مالی و نبود اطلاعات دقیق در میان شرکت ها کمتر رایج است. از طرف دیگر عوامل تعیین کننده بحران مالی دهه ها پیش، به ویژه پس از شروع آخرین بحران مالی، به دلیل عواقب قابل توجهی که برای همه ذی نفعان شرکت داشت، توجه محققان را برانگیخت (رانگ و همکاران، ۲۰۲۱).

حسابرسان وظیفه دارند بر مطلوبیت صورتهای مالی تهیه شده توسط مدیریت، در چارچوب استانداردهای حسابداری صحنه بگذارند. هدف کلی حسابرسان حفاظت از منافع سهامداران در مقابل تحریفات و اشتباهات با اهمیت موجود در صورت های مالی است. حسابرسان به منظور حفظ اعتبار حرفه، شهرت حرفه ای خود و اجتناب از دعاوی قضایی علیه خود به دنبال افزایش کیفیت حسابرسی هستند. رسیدن به این هدف مطلوب به خصوصیات مؤسسات حسابرسی کاملاً وابسته است و این خصوصیات مؤسسات حسابرسی می تواند به شکل مثبت یا منفی با مدیریت سود در ارتباط باشد (حجتی و سعیدی، ۱۳۹۸).

۲. پیشینه پژوهش

الف: پژوهشهای داخلی

رضوانی و برندک (۱۴۰۳) در تحقیقی به بررسی تأثیر اندازه مؤسسه حسابرسی بر مدیریت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ پرداخته اند. برای آزمون فرضیه از رگرسیون خطی چند متغیر و داده های ترکیبی استفاده شده است. نتایج آزمون فرضیه نشان داد که اندازه مؤسسه حسابرسی بر مدیریت سود تأثیر معناداری ندارد.

نگین تاجی (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی تأثیر بحران مالی بر ریسک سیستماتیک بانک های در حال توسعه" با توجه به متغیر تعدیل گر میزان ریسک پذیری مدیران و متغیر های کنترلی استقلال مدیران، اهرم مالی، اندازه بانک و بازده دارایی به بررسی تأثیر بحران مالی بر ریسک سیستماتیک پرداختند. نتایج نشان دهنده تأثیر مثبت میان متغیر

بحران مالی و ریسک سیستماتیک در بانک های در حال توسعه است. همچنین، با در نظر گرفتن متغیر تعدیل گر ریسک پذیری مدیران رابطه میان بحران مالی و ریسک سیستماتیک مثبت و معنادار است.

محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی رابطه بحران مالی، مدیریت سود و بازده سهام پرداختند. جامعه آماری مورد مطالعه ۱۲۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در نظر گرفته شد و نتایج نشان دهنده رابطه معکوس و معنادار میان بحران مالی و بازده سهام است. همچنین مدیریت سود در رابطه با بحران مالی و بازده سهام نقش تعدیلی مثبتی دارد.

فروغی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تاثیر بحران مالی بر اثرگذاری کیفیت گزارشگری مالی بر بازده سهام پرداخته اند و نتیجه گیری ها نشان داد در شرکت هایی که با مشکلات مالی مواجه هستند اثرگذاری کیفیت گزارشگری مالی بر بازده سهام کمتر است.

صادقی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر عوامل کلان اقتصادی بر بحران مالی شرکت های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته و به این نتیجه رسیدند که، بالا بودن سابقه فعالیت، نسبت اهرمی و تمرکز مالکیت احتمال بحران مالی را افزایش و اندازه شرکت، هزینه نمایندگی و نسبت جاری بالا احتمال بحران مالی را کاهش می دهد.

رحیمیان و توکلی نیا (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان "بررسی اهرم مالی و ارتباط آن با بحران مالی و کیفیت حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" نتایج نشان دهنده عدم تاثیر بحران مالی بر اهرم مالی است و میان کیفیت حسابرسی و اهرم مالی رابطه منفی وجود دارد.

ب: پژوهش های خارجی

چن و همکاران^۱ (۲۰۲۴) در تحقیقی تحت عنوان "اهرم عملیاتی، بحران مالی و ساختار سرمایه" به بررسی روابط میان اهرم عملیاتی و بحران مالی در شرکت های چینی پرداختند. نتایج نشان داد که اهرم عملیاتی، افزایش بحران مالی و کاهش اهرم مالی را در پی دارد. در واقع اهرم عملیاتی میان بحران مالی و اهرم مالی رابطه منفی ایجاد می کند.

ویانا و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در تحقیقی به بررسی تأثیر بحران مالی بر مدیریت سود با تأکید بر نقش اندازه مؤسسه حسابرسی در بورس نیویورک پرداخته اند. نمونه آماری شامل ۳۳۴۵۰ سال-شرکت می باشد. روش پژوهش از نوع توصیفی همبستگی با رویکرد کاربردی و روش تحلیل داده ها از طریق رگرسیون چندگانه بوده است. نتایج تحقیق نشان داد بحران مالی تأثیر مستقیم و معناداری بر مدیریت سود دارد و اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش این تأثیر می گردد.

سنسینی و واسکز^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان "اثرات مدیریت سرمایه در گردش بر مدیریت سود" به ارزیابی تاثیر سیاست های مدیریت سرمایه در گردش بر احتمال گزارشگری متقلبانة شرکت های صنعتی و کشاورزی آرژانتین پرداخته و داده های مورد نظر را از طریق پرسش نامه ساختار یافته جمع آوری شد. نتایج نشان دهنده رابطه منفی میان دو متغیر سرمایه در گردش و احتمال گزارشگری متقلبانة است.

1 . Chen & Et al

2 . Viana and Et al.

3 . Sensini Vazquez

رانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در بررسی های خود دریافتند که کارایی نیروی کار باعث افزایش ارزش شرکت در برابر احتمال گزارشگری متقلبانه می شود. این نشان می دهد الگوهای داخلی بر ایجاد مشکلات مالی و بازده سهام موثر هستند.

حبیب^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی رابطه بین قابلیت مقایسه صورت های مالی را بر احتمال گزارشگری متقلبانه شرکت ها در بازار بورس اوراق بهادار آمریکا بررسی کرده و نتیجه گرفتند بین قابلیت مقایسه صورتهای مالی و احتمال گزارشگری متقلبانه رابطه منفی وجود دارد.

آلارینا^۳ (۲۰۱۹) در تحقیقی به بررسی رابطه بین ویژگی های مؤسسه حسابرسی (اندازه و تخصص مؤسسه حسابرسی) با مدیریت سود در بورس بحرین پرداخته اند. نمونه آماری تحقیق شامل ۷۱ شرکت طی سالهای ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۷ می باشد. نتایج تحقیق نشان داد بین ویژگی های مؤسسه حسابرسی و مدیریت سود رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

۳. فرضیه ها، مدل پژوهش و روش اندازه گیری متغیرهای پژوهش

۱. بحران مالی شرکت بر دستکاری سود تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

۲. اندازه مؤسسه حسابرسی تأثیر مثبت بحران مالی بر دستکاری سود را کاهش می دهد.
مدلهای رگرسیونی آزمون فرضیات نیز بصورت زیر می باشد:

مدل آزمون فرضیه اول:

$$1) \text{Earnings Management}_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 \text{Financial Distress}_{i,t} + \beta_2 \text{lev}_{i,t} + \beta_3 \text{Size}_{i,t} + \beta_4 \text{Tangibility}_{i,t} + \beta_5 \text{Gi}_{i,t} + \beta_6 \text{ROAi}_{i,t} + \beta_7 \text{Di}_{i,t} + \beta_8 \text{ESi}_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

مدل آزمون فرضیه دوم:

$$2) \text{Earnings Management}_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 \text{Financial Distress}_{i,t} + \beta_2 \text{Auditing Size}_{i,t} + \beta_3 \text{Auditing Size}_{i,t} * \text{Financial Distress}_{i,t} + \beta_4 \text{lev}_{i,t} + \beta_5 \text{Size}_{i,t} + \beta_6 \text{Tangibility}_{i,t} + \beta_7 \text{Gi}_{i,t} + \beta_8 \text{ROAi}_{i,t} + \beta_9 \text{Di}_{i,t} + \beta_{10} \text{ESi}_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

Earnings Management: دستکاری سود، Financial Distress: بحران مالی، Auditing Size = اندازه مؤسسه حسابرسی، SIZE: اندازه شرکت، LEV = اهرم مالی، D = تغییر در بدهیها ES = تغییر در میزان سهام منتشر شده، G = رشد، ROA = نرخ بازده داراییها، Tangibility = نسبت دارایی های ثابت.

1.Rong

2 Habib

3 .Alareena

نگاره ۱: متغیرهای پژوهش

ردیف	نام متغیر	نوع متغیر	نحوه محاسبه
۱	دستکاری (مدیریت) سود	وابسته	در این پژوهش "اقدام تعهدی اختیاری" به عنوان جانشین متغیر مدیریت سود مورد استفاده قرار می گیرد.
۲	بحران مالی	مستقل	$Z_{zk} = -4.336 - 4.513 X_1 + 5.672 X_2 - 00.004 X_3$ $X_1: \text{نسبت سود خالص به دارایی ها (ROA)}$ $X_2: \text{نسبت کل بدهی ها به کل دارایی ها (نسبت بدهی به دارایی)}$ $X_3: \text{نسبت دارایی های جاری به بدهی های جاری (نسبت جاری)}$
۳	اندازه مؤسسه حسابرسی	تعدیلگر	یک متغیر دامی است که اگر شرکت بوسیله سازمان حسابرسی یا مؤسسه حسابرسی مفید راهبر به عنوان مؤسسات بزرگ حسابرسی، حسابرسی شده باشد عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد صفر می گیرد.
۴	نرخ بازده داراییها	کنترل	جهت محاسبه نرخ بازده داراییها، از نسبت تقسیم سود خالص به کل داراییها استفاده می شود.
۵	اندازه شرکت	کنترل	لگاریتم طبیعی کل دارایی ها
۶	رشد	کنترل	درصد تغییر در فروش هر سال نسبت به سال قبل
۷	اهرم مالی	کنترل	اهرم مالی از تقسیم ارزش دفتری کل بدهیها به کل داراییها محاسبه می شود.
۸	تغییر در بدهیها	کنترل	درصد تغییر در کل بدهی ها
۹	تغییر در میزان سهام منتشر شده	کنترل	درصد تغییر در سهام عادی
۱۰	نسبت داراییهای ثابت	کنترل	ارزش دفتری دارائی های ثابت به کل دارایی ها

۴. روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است که با هدف برخورداری از نتایج یافته ها برای حل مسائل موجود در سازمانها صورت می گیرد. و از نظر نحوه گردآوری داده ها (طرح تحقیق) نیز توصیفی (توصیف موضوع، پدیده یا متغیر بدون دستکاری و دخالت در موقعیت، وضعیت یا نقش متغیرها) و از نوع همبستگی (کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغیرها ولی نه الزاما کشف رابطه علت و معلولی) است؛ تجزیه و تحلیل اطلاعات تحقیق نیز با استفاده از تحلیل رگرسیون ترکیبی انجام می شود همچنین روش تحقیق از نوع تحقیقات علی-پس رویدادی می باشد، چرا که در اینگونه تحقیقات کشف علتها یا عوامل بروز یک رویداد یا حادثه یا پدیده مورد نظر است.

۵- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. در پژوهش حاضر از جامعه آماری مورد نظر، شرکت ها با توجه به شرایط و محدودیت های زیر انتخاب گردیده و سپس براساس فرمول کوکران حجم نمونه آماری انتخاب می شود.

برای انتخاب نمونه همگن، شرکت ها باید قبل از سال ۱۳۹۲ در بورس تهران پذیرفته شده باشند و از ابتدای سال ۱۳۹۲ سهام آنها در بورس مورد معامله قرار گرفته باشد.

به منظور انتخاب شرکت های فعال، معاملات این شرکت ها در طول سالهای ۱۳۹۲ الی ۱۴۰۱ در بورس دچار وقفه بیش از سه ماه نشده باشد.

به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت ها منتهی به اسفند باشد.

بین سالهای ۱۳۹۲ الی ۱۴۰۱ تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداشته باشند.

جزو صنایع سرمایه گذاری، واسطه گری مالی، بانک و لیزینگ نباشد.

با توجه به شرایط فوق تعداد ۱۵۹ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است.

۶. تجزیه و تحلیل داده ها

۶-۱- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نگاره ۳: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	چولگی	کشیدگی
دستکاری سود	۱۵۹۰	۰/۲۳۴	۰/۱۱۱	۰/۱۱۳	۰/۴۴۱	۳/۴۹۹	۵/۱۰۲
بحران مالی	۱۵۹۰	۰/۲۵۱	۰/۴۲۳	۰/۱۰۱	۰/۵۷۱	۷/۳۷۷	۹/۴۹۳
اندازه مؤسسه حسابرسی	۱۵۹۰	۰/۳۷۴	۰/۱۰۹	۰	۱	۳/۲۱۹	۵/۸۴۴
نسبت داراییهای ثابت	۱۵۹۰	۰/۳۱۶	۰/۱۸۵	۰/۱۳۹	۰/۳۹۱	۴/۱۴۳	۷/۱۱۷
تغییر در میزان سهام منتشره	۱۵۹۰	۰/۱۵۴	۰/۲۶۶	۰/۰۹۹	۰/۲۳۱	۲/۶۷۵	۵/۸۱۵
تغییر در بدهیها	۱۵۹۰	۰/۱۷۲	۰/۱۹۸	۰/۱۰۳	۰/۲۶۶	۰/۴۹۰	۳/۶۵۴
فرصتهای رشد	۱۵۹۰	۴/۲۹۱	۱/۱۸۵	۲/۱۳۹	۶/۳۹۱	۴/۱۴۳	۷/۱۱۷
نرخ بازده داراییها	۱۵۹۰	۰/۱۷۳	۰/۴۶۷	-۰/۰۷۶	۰/۳۱۱	۳/۱۲۳	۴/۸۹۰
اندازه شرکت	۱۵۹۰	۱۱/۴۸۰	۲/۷۱۳	۹/۱۷۶	۱۴/۸۴۵	۲/۹۸۴	۱۱/۲۴۵
اهرم مالی	۱۵۹۰	۰/۲۳۶۴	۰/۴۲۳۹	۰/۱۰۱۳	۰/۵۷۱۷	۷/۳۷۷۹	۹/۴۹۳۳

با توجه به نگاره میانگین دستکاری سود شرکت حدود ۲۳ درصد می باشد. میانگین بحران مالی در شرکتهای بررسی تهران ۲۵ درصد بوده و بیشترین و کمترین مقدار آن به ترتیب برابر با ۰/۱۰۱ و ۰/۵۷۱ می باشد. همچنین حدود ۳۷

درصد از شرکتها توسط سازمان حسابرسي مورد حسابرسي قرار مي گيرند. با توجه به نگاهه فوق، بالاترين ميانگين مربوط به متغير اندازه شرکت و کمترین میانگین مربوط متغير تغيير در ميزان سهام منتشره می باشد.

۲-۶- آزمون فرضیه های پژوهش

- آزمون فرضیه اول

نگاره ۴: نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره فرضیه اول

نوع متغير	نماد	نام متغير	ضريب	خطای استاندارد	آماره t	سطح خطا
متغير وابسته	Earnings Management	دستکاری سود	—	—	—	—
مقدار ثابت	α	آلفا	۰/۱۸۸	۰/۱۰۴۰	۱/۸۰۷	۰/۰۹۵
متغير مستقل	Financial Distress	بحران مالی	۰/۲۹۹*	۰/۱۱۰۳	۲/۷۰۹	۰/۰۱۳
متغيرهای کنترل	Tangibility	نسبت داراییهای ثابت	۰/۴۷۶	۰/۲۷۴۸	۱/۷۳۲	۰/۱۰۹
	ES	تغير در ميزان سهام منتشره	۰/۳۱۰	۰/۱۸۳۱	۱/۶۹۳	۰/۲۰۴
	D	تغير در بدهیها	۰/۲۱۷*	۰/۰۸۲۳	۲/۶۳۴	۰/۰۲۲
	G	فرصتهای رشد	-۰/۴۱۲	۰/۲۸۱۲	-۱/۴۶۵	۰/۲۷۹
	ROA	نرخ بازده داراییها	-۰/۳۷۵*	۰/۰۹۰۸	-۴/۱۲۷	۰/۰۰۰
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۸۹*	۰/۰۳۰۶	-۶/۱۷۳	۰/۰۰۰
	LEV	اهرم مالی	۰/۵۱۴*	۰/۰۸۷۰	۵/۹۰۲	۰/۰۰۰
DW		دوربین واتسون	۲/۱۰۹	—	—	—
F		آماره F	۱۴/۲۱۷	—	—	۰/۰۰۰
R Square		ضريب تعيين	۰/۵۷۴	—	—	—
Adjusted R Square		ضريب تعيين تعديل شده	۰/۵۷۱	—	—	—

*: سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ می باشد.

همانگونه که این نگاهه نشان می دهد، چون سطح خطا متغيرهای بحران مالی، تغير در بدهیها، نرخ بازده داراییها، اندازه شرکت و اهرم مالی کمتر از ۵ درصد می باشد؛ بنابراین این متغيرها بر دستکاری سود شرکت تأثیر معناداری دارند و نسبت داراییهای ثابت، فرصتهای رشد و تغير در سهام منتشره تأثیری با دستکاری سود ندارند (زیرا سطح خطا این متغيرها بالاتر از ۵ درصد است). ضريب متغيرها نشان می دهد که تأثیر اهرم مالی بر دستکاری سود نسبت به بقیه متغيرها بیشتر است. با توجه به اینکه سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد می باشد (۰/۰۰۰) بنابراین الگوی رگرسیون محاسبه شده معنادار است به عبارت دیگر ارتباط منطقی بین متغيرها ایجاد شده است. همچنین با توجه به ضريب تعيين به دست آمده، متغيرهای مستقل و کنترلی ۵۷/۴ درصد از تغییرات در دستکاری سود شرکت را توضیح می دهند. آماره دوربین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می باشد (۱/۸۱۳)؛ پس می توان نتیجه گیری کرد که بین جملات خطا در معادله

رگرسیون مشکل خودهمبستگی وجود ندارد. از آنجایی که سطح خطا متغیر بحران مالی کمتر از ۵ درصد می باشد (۰/۰۱۳)؛ بنابراین بحران مالی بر دستکاری سود تأثیر معناداری دارد. مثبت بودن ضریب متغیر بحران مالی (۰/۲۹۹) حاکی از تأثیر مستقیم بحران مالی بر دستکاری سود شرکتها می باشد؛ به طوری که با افزایش ۱ واحدی بحران مالی، دستکاری سود نیز به میزان ۰/۲۹۹ واحد افزایش می یابد. بنابراین با توجه به تجزیه و تحلیل های صورت گرفته در ارتباط با تایید فرضیه اول پژوهش می توان نتیجه گرفت که بحران مالی بر دستکاری سود تأثیر معنادار و مستقیم دارد.

– آزمون فرضیه دوم

نگاره ۵: نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره فرضیه دوم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح خطا
متغیر وابسته	Earnings Management	دستکاری سود	—	—	—	—
مقدار ثابت	α	آلفا	۰/۴۷۱	۰/۳۵۷۶	۱/۳۱۷	۰/۳۹۹
متغیرهای مستقل	Financial Distress	بحران مالی	۰/۱۸۷*	۰/۰۳۱۱	۶/۰۰۳	۰/۰۰۰
	Auditing Size	اندازه مؤسسه حسابرسی	-۰/۱۲۲*	۰/۰۵۵۰	۲/۲۱۶	۰/۰۲۱
	Auditing Size* Financial Distress	بحران مالی*اندازه مؤسسه حسابرسی	-۰/۱۶۴*	۰/۰۴۱۹	۳/۹۰۵	۰/۰۰۰
متغیر تعدیلگر	Tangibility	نسبت داراییهای ثابت	-۰/۲۴۱	۰/۱۳۵۱	۱/۷۸۳	۰/۱۰۷
	ES	تغییر در میزان سهام منتشره	-۰/۱۴۷	۰/۰۸۹۹	۱/۶۳۵	۰/۱۹۹
	D	تغییر در بدهیها	۰/۴۰۲*	۰/۱۲۹۵	۳/۱۰۴	۰/۰۰۰
	G	فرصتهای رشد	۰/۱۲۱	۰/۰۶۶۸	۱/۸۱۱	۰/۰۸۳
متغیرهای کنترل	ROA	نرخ بازده داراییها	۰/۱۹۵*	۰/۰۸۹۵	۲/۱۷۷	۰/۰۱۴
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۳۴۱*	۰/۰۵۲۰	۶/۵۵۰	۰/۰۰۰
	LEV	اهرم مالی	۰/۴۲۵*	۰/۱۴۵۰	۲/۹۳۱	۰/۰۰۹
DW		دورین واتسون	۱/۹۹۳	—	—	—
F		آماره F	۹/۳۰۹۱	—	—	۰/۰۰۰
R Square		ضریب تعیین	۰,۶۸۹	—	—	—
Adjusted R Square		ضریب تعیین تعدیل شده	۰,۶۸۶	—	—	—

*: سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ می باشد.

همانگونه که این نگاره نشان می‌دهد، چون سطح خطا متغیرهای بحران مالی، اندازه مؤسسه حسابرسی، تغییر در بدهیها، نرخ بازده داراییها، اندازه شرکت و اهرم مالی کمتر از ۵ درصد می‌باشد؛ بنابراین این متغیرها بر دستکاری سود شرکت تأثیر معناداری دارند و نسبت داراییهای ثابت، فرصتهای رشد و تغییر در سهام منتشره تأثیری با دستکاری سود ندارند (زیرا سطح خطا این متغیرها بالاتر از ۵ درصد است). با توجه به اینکه سطح معناداری اماره F کمتر از ۵ درصد می‌باشد (۰/۰۰۰) بنابراین الگوی رگرسیون محاسبه شده معنادار است به عبارت دیگر ارتباط منطقی بین متغیرها ایجاد شده است. همچنین با توجه به ضریب تعیین به دست آمده، متغیرهای مستقل، تعدیلی و کنترلی ۶۸/۹ درصد از تغییرات در دستکاری سود را توضیح می‌دهند. آماره دورین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد (۱/۹۹۳)؛ پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین جملات خطا در معادله رگرسیون مشکل خودهمبستگی وجود ندارد.

مثبت بودن ضریب متغیر بحران مالی (۰/۱۸۷) حاکی از رابطه مستقیم بحران مالی و دستکاری سود می‌باشد؛ به‌طوری که با افزایش ۱ واحدی بحران مالی، دستکاری سود به میزان ۰/۱۸۷ واحد افزایش می‌یابد. منفی بودن ضریب متغیر اندازه مؤسسه حسابرسی (۰/۱۲۲-) حاکی از رابطه معکوس اندازه مؤسسه حسابرسی و دستکاری سود می‌باشد؛ به‌طوری که با افزایش ۱ واحدی اندازه مؤسسه حسابرسی، دستکاری سود به میزان ۰/۱۲۲ واحد کاهش می‌یابد. با مقایسه ضرائب متغیر بحران مالی در جداول (۴) و (۵)؛ می‌توان نتیجه گرفت که ضریب متغیر بحران مالی با وارد کردن متغیر تعدیلی اندازه مؤسسه حسابرسی به مدل از (۰/۲۹۹) به (۰/۱۸۷) کاهش یافته است. همچنین با منفی بودن ضریب نقش تعدیلی اندازه مؤسسه حسابرسی و بحران مالی؛ بنابراین اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش رابطه بین بحران مالی و دستکاری سود می‌گردد.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج فرضیه اول پژوهش، بحران مالی شرکت بر دستکاری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر مستقیم و معناداری دارد و این نتیجه به این مهم اشاره دارد که بحران مالی کاهش قدرت سودآوری شرکت است که احتمال ناتوانی در پرداخت اصل و بهره بدهی را افزایش می‌دهد. همچنین بحران مالی وضعیتی است که در آن جریان های نقدی شرکت از مجموع هزینه های بهره مربوط به بدهی بلند مدت کمتر است. در این شرایط افشای اطلاعات دقیق و واقعی شرکت می‌تواند موجب کاهش اعتماد فعالان بازار سرمایه و مشکلات نمایندگی بین مدیران و سهامداران شرکت شود. بنابراین در ماندگی مالی شرکت می‌تواند انگیزه ای برای دستکاری سود توسط مدیران شرکت شود.

بر اساس نتایج فرضیه دوم پژوهش، اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش تأثیر بحران مالی شرکت بر دستکاری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌گردد. بحران مالی موجب کاهش نقدینگی و منابع مالی شرکت می‌شود. شرکت‌هایی که با بحران مالی روبرو هستند کمتر می‌توانند از فرصتهای رشد و سرمایه گذاری استفاده نمایند و در نهایت احتمال گزارشگری مالی افزایش می‌یابد. در این شرایط اگر حسابرسی شرکت توسط سازمان حسابرسی انجام شود، دستکاری در صورتهای مالی کاهش یافته و تأثیر در نهایت بحران مالی شرکت بر مدیریت سود کاهش می‌یابد. شرکت‌های حسابرسی بزرگ و مشهور که سهم بالایی در حسابرسی شرکتها دارند، بعلت تجربه و تخصص بالاتر در بازار سرمایه، کیفیت حسابرسی آنها بالاتر از بقیه شرکتها و مؤسسات می‌باشد و این شرکتها برای

حفظ شهرت و اعتبار خود سعی بر حسابرسی دقیق صورتهای مالی دارند که این امر موجب کاهش دستکاری سود شرکت می گردد.

۸- پیشنهادهای پژوهش

براساس نتایج فرضیه اول مبنی بر تأثیر مستقیم و معنادار بحران مالی بر دستکاری سود به مدیران شرکتهای توصیه می شود جهت کاهش بحران شرکت؛ تأمین مالی شرکت را از طریق حقوق صاحبان سهام انجام شود و اهرم مالی شرکت کاهش داده شود. استقراض کوتاه مدت و بلند مدت می تواند به افزایش اهرم مالی و ریسک ورشکستگی منجر شود. همچنین توصیه می شود میزان اهرم مالی شرکت را در حد پایینی قرار دهند؛ زیرا بالارفتن اهرم مالی موجب افزایش ریسک ورشکستگی و کاهش استفاده شرکت از فرصتهای سرمایه گذاری جدید و شکست در اجرای پروژه های سرمایه گذاری می گردد که این امر در نهایت به گزارشگری متقلبانانه می انجامد.

براساس نتایج فرضیه دوم مبنی بر اینکه اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش بحران مالی بر دستکاری سود می گردد؛ به مدیران شرکتهای توصیه می شود حسابرسی شرکت را به مؤسسات مشهور حسابرسی و سازمان حسابرسی که اندازه بزرگتری دارند و سهم بازار بیشتری از حسابرسی را نسبت به دیگر مؤسسات بر عهده دارند؛ واگذار نمایند، زیرا این امر موجب ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و کاهش مدیریت سود شرکت می گردد. مؤسسات حسابرسی که شرکتهای بزرگتری (از نظر داراییها) حسابرسی می کنند و اصطلاحاً در صنعت حسابرسی دارای تخصص بیشتری هستند؛ حسابرسی را با کیفیت مطلوب تری انجام می دهند و سپردن حسابرسی شرکت به این مؤسسات می تواند به ارتقای کیفیت گزارشگری مالی کمک نماید.

منابع و مأخذ

- جبارزاده، س.، خدایاریگانه، س.، پوررضا سلطان احمدی، ا. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط بین هموار سازی سود و بحران مالی شرکت ها در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه حسابداری مالی. شماره ۲. صفحه ۶۰-۸۰.
- حجتی، ص.، سعیدی، پ. (۱۳۹۸). بررسی نقش مؤسسات حسابرسی در فرآیند مدیریت ریسک واحد تجاری. پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی. صص. ۲۹-۳۵.
- رضوانی فریبا و برندک سجاد (۱۳۹۸). بررسی تأثیر اندازه مؤسسه حسابرسی بر مدیریت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷. فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت شماره ۱۸، دوره ۲.
- خواجوی، شکراله و مهرداد ابراهیمی (۱۳۹۶). بررسی تأثیر متغیرهای حسابرسی بر احتمال وقوع تقلب در صورت های مالی: شواهدی از شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابرسی، سال هفدهم، شماره ۱، ۸۸-۱۳. صص، ۱۸.
- رحیمیان، ن. توکل نیا، ا. (۱۳۹۸). اهرم مالی و ارتباط آن با بحران مالی و فرصت های رشد در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه رویکرد های پژوهشی در حسابداری. شماره ۲۰. صفحه ۴۸-۶۵.
- رضازاده، ج. طاهری، ش. (۱۳۹۷). اقلام تعهدی اختیاری، ریسک سیستماتیک و بحران مالی شرکت. پژوهش های تجربی حسابداری. شماره ۲. صفحه ۲۷-۴۰.
- صادقی، ح. رحیمی، پ. سلمانی، ی. (۱۳۹۹). تأثیر عوامل کلان اقتصادی و نظام راهبردی بر بحران مالی شرکت های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. اقتصاد پولی، مالی. شماره ۳. صفحه ۴۸-۶۵.

فروغی، داریوش و ساکیانی، امین (۱۳۹۸). تأثیر سررسید بدهی بر مدیریت سود، پژوهش حسابداری، ۶۰(۱)، ۹۹-۱۱۶.

فروغی، داریوش و میرزایی، منوچهر (۱۳۹۱). تأثیر محافظه کاری شرطی حسابداری بر بحران مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز، ۴(۲)، ۷۷-۱۱۷.

فروغی، د. امیری، ه. ساکیانی، ا. (۱۳۹۹). توانایی مدیریت، کارایی سرمایه و احتمال گزارشگری متقلبانه. پژوهشهای تجربی حسابداری. شماره ۲۱. صفحه ۶۳-۸۹.

محمدی، م. همتی، ح. شرهانی، ا. (۱۴۰۰). بررسی رابطه خطر سقوط قیمت سهام، بحران مالی و بازده سهام در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت. شماره ۴۷. صفحه ۱۲۲-۱۳۸.

نگین تاجی، ز. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر بحران مالی بر ریسک سیستماتیک بانک های در حال توسعه از سال های ۱۳۹۴-۱۳۹۹. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. شماره ۶۳. صفحه ۱۰۲-۱۱۱.

نگین تاجی، ز. نگین تاجی، ا. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر بحران مالی بر ریسک سیستماتیک بانک های در حال توسعه از سال های ۱۳۹۴-۱۳۹۹. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. شماره ۶۳. صفحه ۱۰۲-۱۱۱.

Chen, J., De Cesari, A., Hill, P., & Ozkan, N. (2018). Initial compensation contracts for new executives and financial distress risk: An empirical investigation of UK firms. *Journal of Corporate Finance*, 48, 292-313. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.11.002>

Habib, A., Hasan, M. M., & Al- Hadi, A. (2020). Financial statement comparability and Idiosyncratic return volatility. *International Review of Finance*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3217082> Doi.org/10.1111/irfi.12227.

Rong, Y., Tian, C., Li, L., & Zheng, X. (2021). Labour hiring and stock return: A model and new evidence from China. *Pacific Basin Finance Journal*, 59, 101256. <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2019.101256>

Salloum, C. C., Azoury, N. M., & Azzi, T. M. (2017). Board of directors' effects on financial distress evidence of family-owned businesses in Lebanon. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 9(1), 59-75. <https://doi.org/10.1007/s11365-011-0209-9>

Salloum, C. C., Azoury, N. M., & Azzi, T. M. (2017). Board of directors' effects on financial distress evidence of family-owned businesses in Lebanon. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 9(1), 59-75. <https://doi.org/10.1007/s11365-011-0209-9>

Sensini, I., Vazquez, M. (2022). Effect of working capital management on SME profitability. *International journal of Business and management*.

Viana Jr, D. B. C., Lourenço, I., & Black, E. L. (2022). Financial distress, earnings management and Big 4 auditors in emerging markets. *Accounting Research Journal*.

Investigating the Relationship between the Company's Financial Crisis and Profit Manipulation by Management, Emphasizing the Supervisory Role of large Audit Institutions

Abstract

The financial crisis of companies is one of the factors that, when faced with it, the management of the company takes certain actions, and as a result, it manipulates the accounting profit as one of the most obvious items of performance evaluation when faced with a financial crisis. do Companies that are facing a financial crisis start managing profits to get rid of bankruptcy costs and use more accrual items than other companies. The main purpose of the current research is to investigate the relationship between the company's financial crisis and profit manipulation by the management, emphasizing the supervisory role of large audit institutions. The statistical population of the research is the companies admitted to the Tehran Stock Exchange during the period from 2013 to 2022, and the statistical sample includes 159 companies. The research method is descriptive-correlation type with applied approach and data analysis method is through multiple regression test. The results of the research showed that the financial crisis has a direct and significant effect on profit manipulation, and the size of the audit firm reduces the impact of the financial crisis on profit manipulation. In other words; Financial crisis causes manipulation of financial statements by company managers, and auditing of companies by auditing organizations can reduce profit manipulation by company managers and reduce the effect of financial crisis on profit management.

Keywords

financial crisis, profit manipulation, audit firm size, management
